

ROZHOVOR S PROM. HIST. LUDMILOU ŠPÉTOVOU

Narodila jste se v Košicích, ale gymnázium jste absolvovala v Benešově, jak k tomu došlo?

Narodila jsem se v Košicích v roce 1929. Tam jsem absolvovala dvě třídy obecné školy. Moji rodiče totiž byli v roce 1918 svobodní. A jakmile vznikla Československá republika, tak všichni svobodní museli jít budovat Slovensko. Tatínek pracoval u soudu a maminka byla poštovní úřednice. Na Slovensku se seznámili, tam se také vzali. Nejprve bydleli v Bratislavě a potom v Košicích. V roce 1937 jsme se přestěhovali do Benešova u Prahy. Tatínek už byl v té době v důchodu a chtěl se vrátit do Čech blízko svému rodišti Načeradci. Tam jsme sehnali byt a tam jsme potom žili. Já jsem tam absolvovala tři třídy obecné školy a pak jsem tam vystudovala celé gymnázium.

Jak jste se dostala ke studiu archivnictví?

Když jsme se měli rozhodovat, co budeme dál dělat po maturitě, přesvědčoval mě náš profesor na gymnáziu, abych šla studovat raději nějaký přírodovědný obor, že to má větší budoucnost. Já jsem pořád toužila po studiu historie, protože mě to hrozně bavilo. Ale nakonec jsem se po maturitě v roce 1948 přihlásila na medicínu, ale nedodělala jsem ani semestr. Zádrhel byl v tom, že jsme na gymnáziu neměli dobrého učitele chemie, a tak jsem s chemií měla velké problémy a studia jsem rychle zanechala. Byla jsem pak chvíli v roce 1949 na Úřadu ochrany práce v Benešově jako referentka a od krajského zřízení 1. dubna 1949 jsem pracovala na národním výboru v Sedlčanech na referátu ochrany práce. Měla jsem na starosti zařazování mládeže do pracovního procesu.

Od 1. října 1949 jsem pak šla studovat dějepis a archivnictví.

Na koho z pedagogů ráda vzpomínáte, kdo Vás ovlivnil?

Byla to trochu přelomová doba. Pokud jde o archivnictví, existovala ještě archivní škola, kterou studovali starší studenti, a my jsme byli první, kteří začali studovat archivnictví jako univerzitní obor. Zároveň jsem měla možnost zažít ještě dobu, kdy na historii vyučovali staří profesori, kteří zahájili kariéru za první republiky. To byl především Václav Chaloupecký, Karel Stloukal a Josef Dobiáš.

Nejvíc vzpomínám na Josefa Dobiáše, to byl vzor univerzitního profesora. Můj manžel o něm později napsal článek. Ten mě velice oslovil, přednášel nám dějiny starověkého Řecka a Říma. K Chaloupeckému jsem chodila do semináře, ale bylo to nepovinné, nebylo to v indexu. Chaloupecký byl výborný, přednášel velmi zajímavě, ale nikdy nevěděl, kde minulou hodinu skončil. Já jsem na něj chodila velice ráda, několik spolužáků tam chodilo také, hlavně z těch nereformovaných. Pak také vzpomínám na Bohumila Rybu, který nám přednášel středověkou latinu. A samozřejmě na pana profesora Vojtíška.

Vedle toho jsem poznala i nové profesory – Václava Husu a Oldřicha Říhu. Museli jsme chodit na Říhův seminář k moderním dějinám, to mě nebavilo. Zkoušky u Říhy byly z marxismu a moderních dějin. Já jsem se ještě se třemi spolužačkami smluvila, že budeme chodit na seminář k Říhovi, aby si nás dobře pamatoval a ta zkouška byla lepší. Vyšlo nám to docela přesně. První zkoušku jsme dělali z novin. Chodili jsme do městského archivu, tam jsme si vypůjčovali staré ročníky novin z 20. let a z toho jsme dělali takové sumáře a tím pádem jsme excelovali.

Zajímavé přednášky měli ti učitelé, kteří si byli jisti v kramflecích. Já jsem poslouchala i Z. Fialu, který tam přišel a přednášel státní správu. Dr. Volf přednášel archivnictví, dr. Haas statistiku, doc. Skalský numismatiku, doc. Roubík novověkou paleografii.

Václava Vojtíška jste měla možnost poznat blíže v době, kdy jste byla demonstrátorkou v semináři pomocných věd historických.

V našem ročníku nás začínalo pět. Pan profesor Vojtíšek po prvním semestru si přál u každého z nás, abychom pracovali deset hodin někde na univerzitě. Tak například Marie Stupková byla v univerzitním archivu, stejnětak Mirek Truc a také snad Vašek Lomič. Já s Alenou Sakařovou jsem pracovala přímo v semináři. Nikdo z nás nebyl ve straně a tíhli jsme spíše k archivnictví, kde bylo málo marxismu. A Vojtíšek nás v tomto smyslu zaštitil. Hrozné bylo, když jsem přišla v roce 1949 na fakultu, tak tam tehdy studovalo hodně tzv. dělnických kádřů. Měli tu dělnickou přípravku, mohli dělat jen moderní dějiny. Oni se dost uchýlovali k marxismu. To byli tzv. ádékáři (absolventi dělnických kurzů).

S Vojtíškem jsem si rozuměla velmi dobře. On byl sice dost takový suchopárny člověk, ale vyhověli jsme si. Já jsem převážně v semináři přijímala a ohlašovala návštěvy. Psala jsem na stroji, protože jsem to dobře uměla z doby, kdy jsem pracovala na úřadě.

Pan profesor nebyl moc oblíben u kolegů (říkali mu „moučný červ“), s nikým se moc nepřátelil. Některé samozřejmě uznával. Ale studenti měl rád. Byla jsem

u něj přes tři roky a nemůžu si vůbec stěžovat. On byl sice nepředstavitelně náladový. A ta jeho náladovost byla někdy až směšná. Například se tradovalo, že Bedřich Mendl, se kterým Vojtíšek bezvadně vycházel, si jednou při příležitosti nějaké konference pověsil svůj kabát na věšák pana profesora Vojtíška. A ten s ním do smrti nepromluvil. Já si na něj nemůžu stěžovat, jsem proti náladám imunní. Takže když měl pan profesor špatnou náladu, tak jsem ho žádným způsobem neobtěžovala. Kdybych se třeba šla zeptat, zda pro mě má pan profesor nějakou práci, to by se byl rozčílil. Opravdu mám na něj ty nejlepší vzpomínky. Dovedl být milý, přátelský, kamarádský. Například do smrti vzpomínal na svého oblíbeného studenta Jindřicha Hilgera. Hilger zemřel na rakovinu a pan profesor vzpomínal, jak se scházel s jinými studenty (manželi Durdíkovými), mimochodem byli všichni mladí komunisté, v prostřední místnosti semináře, kde já jsem úradovala. První místnost byla posluchárna, druhá takhle střední místnost a třetí ředitelna pana profesora. Do té prostřední místnosti si Hilger zval své kamarády z partaje a že pan profesor říkal: „on pan Hilger jedl pořád sladké koláče“. A říká se a mám to ověřeno, že kdo má rakovinu v počátečním stadiu, tak má pořád chuť na sladké. Co byl velice hezký rys u pana profesora, to byla jeho štedrost. Jakmile přišly vánoce, všichni jeho zaměstnanci, každému, koho někde usadil, dával vánoční dárky. A když jsme končili studia, tak nám každému sehnal místo.

Na Vojtíška se muselo diplomaticky, mít taktiku. Neprovokovat ho. Spousta studentů ještě nereformovaných dodělávala třeba u Vojtíška zkoušky, takže docházeli do semináře.

Když jsem se pak vdávala, tak jsem mu poslala oznámení, a on mi napsal velice hezkou gratulaci, takže si mě pamatoval. Také jsme byli na návštěvě u něj v bytě. S paní Vojtíškovou jsem se výborně znala. Já si pamatuji na jednu scénu. Paní Vojtíšková přišla do semináře, pan profesor tam byl a měl špatnou náladu. A paní Vojtíšková mu přišla vyřídit, že volali z Plzně, jestli by tam neudělal nějakou přednášku. A pan profesor pravil: „ať mi dají pokoj“. A paní Vojtíšková, protože ho znala, tak hodinu tam byla. A vždycky když vylezl, tak mu to přerécitovala. A nakonec on říkal: „prosím Tě, jdi už a řekni, že tam půjdu“. To byl pan profesor. On byl malicherný, náladový, ale jinak velkorysý. Při zkouškách vyžadoval znalosti. Já jsem ty první zkoušky měla dobré, jen pak ty marxistické mi nešly.

Vojtíšek, to byla záchrana. Protože, kdybych studovala normálně historii u Říhy nebo u Husy, tak to by nemělo žádný význam pro další život.

Absolvovala jste během studia nějaké archivní praxe?

Už si to moc nepamatuji. Ale každý rok jsem praxi absolvovala. Začínala jsem v Jirkově, protože náš takový studijní vedoucí byl dr. Jindřich Růžička a ten nás

poslal na první praxi do Jirkova, kde vedl archiv neodborně jeho strýc. Pak jsem byla také v Mladé Vožici s kolegyní Honcovou.

V roce 1953 jste nastoupila do tehdejšího Ústředního archivu Ministerstva vnitra. Jak k tomu došlo?

V roce 1953 jsem absolvovala, diplomovou práci jsem dělala u Vojtíška o nejstarší knize konfirmační. Nepřišlo mi to těžké, my jsme měli dobré školení v paleografii, diplomatice, znali jsme dobře i latinu. Velice jsem litovala, že jsem neměla doktorát, protože doktoráty končily v březnu 1953 a my jsme absolvovali v červnu. Poslední doktoři filozofie byly ročníky 1947/1948, to byl třeba můj manžel. Na mě to už nevyšlo. Později, kdy to bylo možné, jsem měla rodinu, a už jsem se k doktorátu neodhodlala.

Když jsem pracovala na diplomové práci, často jsem chodila do Historického ústavu. Potřebovala jsem určovat zeměpisné lokality a tam byly k dispozici všechny pomůcky. Tam jsem se seznámila s Josefem Mackem a také Františkem Grausem. Když jsem absolvovala, Macek si mě nechal v ústavu jako sekretářku. Po absolutoriu jsem tam pracovala od června do 1. prosince 1953. Situace v Historickém ústavu byla tehdy dost nepříjemná. Macek jako ředitel byl původem ze statku a šéf jednoho oddělení František Graus mu občas tuto skutečnost předhazoval a držel ho tím v šachu. Byly to intriky. Graus pojal zášť i proti mně, pořád mě napadal a už byla situace neudržitelná, tak jsem potom odešla. Graus byl sekerník a kvůli němu jsem byla šťastná, že jsem se odtamtud dostala. To bylo nebe a dudy. Byla jsem moc ráda, že mě dr. Šamberger přetáhl do archivu, kde jsem nastoupila 1. prosince 1953. Tehdy bylo málo archivářů, z archivu byli někteří z politických důvodů vyhozeni a my jsme byli, i když to je směšné, „nové kádry“ absolvující studium už po únoru 1948.

Jaké byly Vaše první úkoly po nástupu do archivu, jaká byla v archivu situace?

Já jsem nastupovala do Karmelitské na tehdejší III. oddělení vedené Františkem Rajtorem. Na první úkoly si už nevzpomínám, ale velmi brzy jsme byli pověřeni zpracováním právě přejímaných klášterních archivů. Situace byla tehdy taková, že tzv. sistovaným klášterům ministerstvo vnitra zabavilo jejich archivy a mělo zájem na jejich urychleném uspořádání, protože se zajímalo o jejich obsah z hlediska „politického vytěžení“. Naše oddělení tak muselo přednostně tyto archivy zpracovat a všichni odborní pracovníci na to byli nasazeni (Pavla Burdová, Josef Kollmann, Dagmar Culková, já a další). Byl to vlastně svým

způsobem „politický“ úkol. Pracovníci ministerstva vnitra nám stáli „za zády“, protože bezprostředně po uspořádání celé fondy procházeli v badatelně nebo si je půjčovali. Samozřejmě je zajímaly hlavně mladší písemnosti. Zároveň to ale byla ohromná škola, klášterní archivy nebyly většinou v dobrém stavu a my jsme tak museli nejprve materiál analyzovat a pak se rozhodnout pro postup pořádání. Pro mě jako začátečnici to byl ideální start, zároveň jsem měla možnost poznat řadu starších kolegů, se kterými jsem se spřátelila. Práce probíhaly ve velkých pořadačkách v budově archivu v Karmelitské ulici, ke koloritu patřil i neustále puštěný gramofon, kde jsme si pouštěli zejména opery, v paměti mám například Smetanova Dalibora, uměli jsme ho tehdy zpaměti.

Pokud jde o situaci v archivu, mně se tam velice líbilo. Samozřejmě i do Státního ústředního archivu, který byl pod vnitřem, zasahovaly nějaké vnější politické události a celkové klima ve společnosti. Ale archivnictví bylo svým způsobem únikem před touto realitou. Protože do samotného pořádání pochopitelně politika zasahovat nemohla. Prostě, fond se buď uspořádá, nebo neuspořádá. A tak i u sledovaných úkolů, jako byly právě klášterní archivy, politika zasahovat nemohla. Fond se prostě buď uspořádá, nebo neuspořádá. Historici, kteří nastoupili třeba do ústavu, tak museli politiku zohledňovat. My jsme byli archiváři, měli jsme pořádat fondy a nemohli jsme nějak politiku promítat do práce. Samozřejmě jsme chodili na školení odborná i politická. Ale jinak nic.

V roce 1959 jsem pak přešla na Těšnov do zemědělsko-lesnického oddělení, tam jsem hlavně pořádala.

Jste spoluautorkou první archivní bibliografie pro období 1895–1956. Jak vzpomínáte na tuto práci?

V roce 1954 se stal bývalý zemský archiv součástí nově vzniklého Státního ústředního archivu. Někteří pracovníci zemského archivu přešli do Karmelitské a někteří zůstali v Dejvicích v budově zemského archivu. A ke mně přišel dr. Otakar Bauer, bývalý ředitel zemského archivu. Co jsme pořádali, si už nepamatují. Situace musela být pro dr. Bauera obtížná, ale nikdy nedal najevo zklamání, velmi dobře jsme si rozuměli.

Jednoho dne mi dr. Bauer řekl, že promyslel, že archivnictví chybí bibliografie. A nabídl mi, zda bych neměla zájem s ním takovou bibliografií dělat. Samozřejmě jsem přijala. A spolu jsme začali tu bibliografii dělat. Když dr. Bauer později zemřel, tak mi přidělili nového kolegu Rostu Nového, ale ten tu práci jedinež zdržel. Rosta přišel do archivu v roce 1956 a protože neměl vlastní fondy, přiřadili ho ke mně, aby mi po Bauerově smrti s bibliografií pomohl. Když jsme psali citace k jednotlivým titulům, tak Rosta citace neověřoval, bral to jen

z bibliografie. Tak se stalo, že tam byly nepřesně ročníky, čísla stránek apod. Já jsem pak jeho spolupráci musela odmítnout a všechno znovu ověřit. Tím se zdrželo vydání, takže jsme dostali minimální honorář. Jak jsem si vážila a vážím vědeckých výsledků Rosti Nového, pracovní vzpomínky na něj mám ty nejhorší. Práce ho nebavila a byl velmi nezodpovědný. Neměl absolutně žádnou zodpovědnost k práci. Já jsem byla precizní, ale s ním byla tragédie pracovat. Nemohla jsem věřit k ničemu. Bylo to nepoužitelné.

My jsme procházeli všechny časopisy, i krajské, protože i učitelé, kteří třeba byli archiváři, psali o jednotlivých archivech. Vycházeli jsme z knihovny archivy, chodili jsme i do univerzitní knihovny a dokonce jsme byli s dr. Baue-rem i v Opavě, kde jsme doplňovali záznamy. Ten excerpt byl rozsáhlý a bylo s tím hodně práce. Začali jsme v roce 1954 někdy ke konci roku a vydáno to bylo až 1958. Po smrti Bauera jsem na to byla uvolněna a v závěrečné fázi jsem dělala už jen na bibliografii. Bylo to solidní dílo. Když jsme práci dodělali a mělo se to dát do tisku, tak dr. Šamberger, který byl velký komunista, prošel všechny tituly a některé autory (např. Jana Slavíka nebo Josefa Borovičku, což byli dle jeho názoru reakcionáři) vyhazoval. Byla to vlastně cenzura. Po roce 1989 jsem chtěla, aby se dohledaly původní podklady a chybějící záznamy byly doplněny třeba v Archivním časopise. Ale zatím se je nepodařilo najít. Já jsem pak pracovala i na dalším pokračování bibliografie společně s dr. Musilovou z brněnského archivu.

K Vaším úkolům v archivu bylo rovněž zajištění Celostátní výstavy archivních dokumentů v roce 1958. Jak vzpomínáte na tuto práci?

Výstava byla instalována ve všech místnostech Pražského hradu, ve Vladislavském sále, ve Španělském sále atd. Já jsem byla správkyně depotu, kde byly svezené všechny archiválie na výstavu. Už si nemohu vzpomenout, jak jsem se dostala k tomu, že mi svěřili organizaci. Tento depozitář byl umístěn ve Staré sněmovně vedle Vladislavského sálu. Všechny archiválie, které se vypůjčovaly na základě výpůjčních lístků, jsem měla na starosti. Výstava byla dělaná chronologicky, každé období měl na starosti jeden archivář, např. Aleš Chalupa, Jaromír Charous, který měl ve skupině několik vězňů pomáhajících s instalací, a další. Pamatuji si na několik vězňů, např. Františka Kubištu, synovce Bohumila Kubišty, nebo pana Šťastného, to byl student architektury, kterého vyhodili, protože byl nějak ve spojení s Miladou Horákovou.

Výstavu zahajoval tehdy ministr Barák a řada archivářů tam musela dělat průvodce, i ze Slovenska. Ta výstava měla ohromný úspěch, od té doby vlastně nic takového na takovéto úrovni nebylo. Ideu prosadil dr. Šamberger, měla samozřejmě i svůj rozměr politický, ale archivnictví se tím moderně řečeno

„zviditelnilo“. Dostalo se tam spousta zajímavých materiálů, já jsem také jezdila s dislokační četou, svázeli jsme dokumenty autem. Výstava byla několik měsíců, přes léto, myslím, že končila někdy v říjnu.

V následujícím období jste přešla na zemědělsko-lesnické oddělení Státního ústředního archivu, jak vzpomínáte na toto období?

V roce 1959 jsem přešla na zemědělsko-lesnické oddělení. Bylo to v době, kdy byla dokončena bibliografie a bylo i po archivní výstavě. Já jsem se naplno vrhla do velkých pořádacích prací a to mě nesmírně bavilo. Pamatuji si třeba na fond Zemědělská rada a další. A pak samozřejmě rodinný archiv toskánských Habsburků. Na Těšnově byli ještě někteří bývalí pracovníci zemědělského archivu, např. A. Blabolil. Pak tam přišel nový personál, Libuše Neckářová, Helena Janderová, Lidmila Dědková a další. Šéfem oddělení byl právník Josef Görner a po jeho odchodu na Archivní správu dr. Jaroslav Honc. O Honcovi se dá říci jedna věc. Honc, pokud pořádal fondy, tak byl vynikajícím analytikem, ale výsledky té analýzy nerespektoval. Syntézu si udělal, jak chtěl. Pamatuji si, že jsme jednou měli poradu a byl tam prof. Šmilauer, který se zabýval historickou topografií. Honc tam tehdy něco řekl o lokalitách končících na písmeno y, jako třeba Stěžery. A tehdy Šmilauer vylétl a řekl: „jak tohle můžete říci, vždyť Vaše analýza dopadla jinak.“ Prostě, syntézu si vymýšlel. On byl strašně rád originální. Byl v tomhle dost nespolehlivý, nedalo se mu moc věřit.

V roce 1985 jsem šla do důchodu a hned jsem nastoupila na brigádu. A potom mi Marie Stupková dohodila brigádu v Archivu Akademie věd a můj šéf byl Jirka Beran. A to byla krásná práce, dělala jsem ze spisů a osobních fasciкул seznam členů Královské české společnosti nauk.

K nejvýznamnějším fondům, se kterými jste pracovala, jistě patří Rodinný archiv toskánských Habsburků. Jak vzpomínáte na tuto práci?

Rodinný archiv toskánských Habsburků jsem normálně dostala přidělen ke zpracování někdy v 60. letech. Samozřejmě na mě kladl jiné nároky, především jazykové. Okamžitě jsem se přihlásila do jazykové školy, naučila jsem tehdy docela slušně. Byl to samozřejmě mimořádný fond, já jsem udělala několik inventárů. Bohužel jsem nemohla tehdy jet do Florencie. Bylo to již domluvené, italští archiváři sem začali jezdit, zejména prof. Pansini. Bylo to už tehdy reciproční. Já jsem měla naplánovanou cestu, ale protože moje sestra emigrovala po roce 1968 do Anglie, už jsem nebyla puštěna a místo mne tam tehdy ředitel archivu dr. Vrbata. Vrbata byl mým spolužákem z fakulty, byl to hodný člověk

a ráda na něj vzpomínám. Snažil se mou cestu prosadit. Nejdříve to vypadalo, že pojedou do Florencie, řekli mi jen, abych odtud nepsala sestře. Já jsem říkala, že je to samozřejmé. Psala jsem jí jen korespondenční lístky z Prahy. Muselo se počítat s tím, že je korespondence sledována. Ale nakonec rozhodli, že nepojedu. Byla to škoda, bylo by to velmi přínosné pro fond, protože jsem měla připravené poznámky.

Zvolila byste profesi archivářky i dnes?

Klidně bych si vybrala archivní profesi, ale nemohla bych to dělat, protože já nerozumím počítačům a to je dnes nezbytné. Já jsem byla v archivu naprosto spokojená, nebyla jsem žádným způsobem perzekuována kvůli sestře, vůbec ne. Mě vždycky takové pišišvorné práce bavily a v tom jsem se dost našla. To, co jsem dělala, jsem dělala s velkým zájmem. Já jsem si na inventářích dávala záležit. Sice jsme dostali instrukce, jak to má vypadat, ale když jsem posoudila kvalitu, tak jsem se musela přizpůsobit materiálu, aby inventář co nejvíce zpřístupňoval materiál.

Když mě tehdy vzali na archivnictví, tak jsem byla spokojená. Já jsem tehdy řekla, teď jsem se sem dostala, budu studovat a bude mě to celý život bavit.

*Rozhovor proběhl dne 4. února 2013 v bytě
prom. hist. Ludmily Špětové v Praze-Vršovicích.*

Rozhovor vedl Jan Kahuda.